

ŠEKUNDARNA VIKTIMIZACIJA KAO “NEVIDLJIVA ŠTETA” - ULOGA POSTUPANJA PROFESIONALACA

Apstrakt

Sekundarna viktimizacija predstavlja poseban oblik nevidljive nematerijalne štete koja nastaje kao posljedica neadekvatnih reakcija ili izostanka reakcija institucija, profesionalaca i društva prema žrtvama krivičnih djela. Za razliku od neposrednih posljedica krivičnog djela, njeni efekti često nisu vidljivi, ali mogu ostaviti dugotrajne posljedice na psihološko, emocionalno i socijalno funkcionisanje žrtava. Cilj rada je da, kroz analizu relevantne literature, prakse i međunarodnih standarda zaštite žrtava, ukaže na povezanost sekundarne viktimizacije i postupanja profesionalaca. Posebna pažnja posvećena je ulozi stručnjaka iz različitih oblasti, čija međusobna saradnja, osposobljenost i profesionalno postupanje značajno utiču na kvalitet podrške koja se pruža žrtvama. Analiza ukazuje da adekvatan pristup i dostupnost podrške imaju ključan značaj u prevenciji sekundarne viktimizacije. Razvijen i dostupan sistem podrške predstavlja važan preduslov za efikasniju zaštitu žrtava i očuvanje njihovog dostojanstva.

Ključne riječi: sekundarna viktimizacija, nevidljiva šteta, profesionalno postupanje, zaštita žrtava.

1. Uvod

Razmatranje posljedica krivičnih djela je česta tema naučnih istraživanja, diskusija i razvoja stručnih programa usmjerenih na prevenciju i saniranje posljedica po žrtve. U tom kontekstu razvijeni su različiti sistemi podrške i profesionalne službe čiji je cilj pružanje podrške osobama koje su pretrpjele određeni oblik viktimizacije. Međutim, postavlja se pitanje da li postojeći oblici podrške uvijek ostvaruju svoju svrhu i da li se žrtvama tokom postupaka pruža pomoć na način koji odgovara njihovim potrebama, uz puno poštovanje njihovog dostojanstva i bez izazivanja dodatne štete.

* Jelena Kuprešanin, magistar socijalnog rada i specijalista kriminalista, freelance stručnjak za socijalnu zaštitu i kriminalistiku e-mail: jelenakupresanin@yahoo.com

Viktimizacija se može definisati kao rezultat namjerne akcije koju preduzima osoba ili institucija sa ciljem iskorištavanja, ugnjetavanja, nanošenja štete drugome, uništavanja ili nezakonitog pribavljanja tuđe imovine ili posjeda.¹⁾ Takođe, viktimizacija se opisuje i kao asimetričan međuljudski odnos koji je nasilan, bolan, destruktivan, parazitski i nepravedan. Viktimologija je naučna disciplina koja proučava fizičku, emocionalnu i finansijsku štetu koju ljudi trpe zbog nezakonitih aktivnosti. Viktimolozi prije svega istražuju položaj žrtava i uticaj povreda i gubitaka koje su počinio naniželi osobama koje su bile meta njihovog djelovanja.²⁾ Navedena određenja ukazuju da je viktimizacija složen proces čije posljedice ne završavaju samim izvršenjem krivičnog djela, zbog čega pitanje položaja žrtava i njihove zaštite zauzima značajno mjesto u savremenoj krivičnopravnoj teoriji i praksi.

Poseban izazov predstavlja sekundarna viktimizacija, koja može produbiti postojeću traumu, otežati proces oporavka i umanjiti povjerenje žrtava u sistem zaštite. Upravo zbog toga je pitanje postupanja profesionalaca akuelno i jedno od prioritetnih kada je riječ o zaštiti žrtava.

2. Međunarodni standardi zaštite žrtava

Deklaracija o osnovnim principima pravde za žrtve krivičnih djela i zloupotrebe moći, usvojena od strane Ujedinjenih nacija 1985. godine, predstavlja jedan od najvažnijih međunarodnih dokumenata u oblasti zaštite žrtava. Njome se definiše pojam žrtve i utvrđuju osnovna prava žrtava, uključujući pravo na pristup pravdi, pravičan tretman, restituciju, naknadu štete i različite oblike pomoći. Deklaracija takođe obuhvata zaštitu žrtava zloupotrebe moći i poziva države da razvijaju mehanizme podrške i zaštite u skladu sa međunarodnim standardima ljudskih prava.³⁾

Međunarodni standardi zaštite žrtava posebno naglašavaju potrebu zaštite djece kao jedne od najranjivijih kategorija učesnika u krivičnom postupku. Direktiva 2012/29/EU predviđa niz zaštitnih mjera usmjerenih na sprečavanje sekundarne viktimizacije djeteta, uključujući zaštitu privatnosti i identiteta, korišćenje posebnih metoda saslušanja i obezbjeđivanje odgovarajuće pravne i stručne podrške. Države su dužne da razvijaju dostupne i specijalizovane usluge podrške kako bi se djeci žrtvama i svjedocima omogućilo sigurno učešće u postupku i umanjio rizik od dodatne traumatizacije.⁴⁾

Pored zaštite djece, savremeni međunarodni standardi sve veću pažnju posvećuju zaštiti žena žrtava nasilja i nasilja u porodici. Direktiva (EU) 2024/

1) B. Fisher, B. Reys, „Victimization“, u: 21st Century Criminology: A Reference Handbook (ed. J. M. Miller), Thousand Oaks 2009, 162.

2) A. Karmen, *Crime Victims: An Introduction to Victimology*, 10th ed., Cengage Learning, Boston 2020, 2.

3) Deklaracija o osnovnim principima pravde za žrtve krivičnih djela i zloupotrebe moći, usvojena Rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 40/34 od 29. novembra 1985. godine.

4) Agencija Europske unije za temeljna prava, Vijeće Europe, *Priručnik o pravima djeteta u europskom pravu*, Ured za publikacije Europske unije, Luxembourg 2026, 260.

1385 prepoznaje sekundarnu i ponovljenu viktimizaciju kao značajan rizik kojem su žrtve izložene tokom i nakon krivičnog postupka. Posebno naglašava značaj specijalizovanih službi podrške, stručnog postupanja, prepoznavanja rizika, primjene mjera zaštite, razvoja vještina komunikacije sa žrtvama i kontinuirane edukacije profesionalaca radi sprečavanja sekundarne viktimizacije.⁵⁾

Značajan doprinos razvoju međunarodnih standarda zaštite žrtava daje i Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulsk konvencija). Konvencija obavezuje države da tokom istrage i sudskog postupka preduzimaju mjere zaštite žrtava od zastrašivanja, odmazde, ponovljene i sekundarne viktimizacije, uz obezbjeđivanje odgovarajuće podrške, zaštite privatnosti i posebnih mjera zaštite za djecu žrtve i svjedoke nasilja.⁶⁾

Smjernice Ujedinjenih nacija za pravnu pomoć po mjeri djeteta ukazuju da su djeca žrtve i svjedoci krivičnih djela izložena većem riziku od zastrašivanja, osvete, sekundarne viktimizacije, a u najgorem slučaju mogu biti ugroženi i njihovi životi.⁷⁾ Pitanje najboljeg interesa djeteta zavisi od konkretnog slučaja i nije uvijek lako odredljivo. Ipak, u određenim situacijama želje žrtve mogu biti u suprotnosti sa njenim najboljim interesom.⁸⁾ Priručnik za stručnjake i donosiocje odluka o pravosudnim pitanjima koja uključuju djecu žrtve i svjedoke krivičnih djela naglašava da stručnjaci imaju ključnu ulogu u zaštiti djece od nepotrebnog stresa i dodatne viktimizacije tokom pravosudnog postupka.⁹⁾

3. Pojam viktimizacije i sekundarne viktimizacije

Osim posljedica koje nastaju kao rezultat izvršenja krivičnog djela, žrtve se često suočavaju sa rizikom da pretrpe dodatnu štetu od strane institucija, profesionalaca i zajednice u kojoj žive. Prema Raju, sekundarna viktimizacija predstavlja posljedicu reakcija organizacija i pojedinaca prema žrtvama, a ne neposrednu posljedicu kriminalne aktivnosti. Ističe da se opšta reakcija na zločin može podijeliti u različite intervale, te da početne reakcije mogu uključivati iznenađenje, strah, ljutnju, bespomoćnost, sumnju i osjećaj

5) Direktiva (EU) 2024/1385 Europskog parlamenta i Vijeća od 14. svibnja 2024. o suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u obitelji - Direktiva 2024/1385, *Službeni list Europske unije*, L 2024/1385.

6) Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, Istanbul, 11. maj 2011, čl. 56.

7) UNICEF ECARO (2018), *Smjernice za pravnu pomoć po mjeri djeteta*, UNICEF Regional Office for Europe and Central Asia (ECARO), 34.

8) K. C. Faller, *Child Sexual Abuse: Intervention and Treatment Issues*, U.S. Department of Health and Human Services, 1993, 7.

9) Ured Ujedinjenih naroda za droge i kriminal (UNODC), *Priručnik za stručnjake i donosiocje odluka o pravosudnim pitanjima koja uključuju djecu žrtve i svjedoke krivičnih djela*, Beč 2009, 62, 97.

krivice. Nesumnjivo je da trauma žrtve može uticati na sposobnost pojedinca da funkcioniše.¹⁰⁾

Savremena literatura sekundarnu viktimizaciju posmatra kao posljedicu neadekvatnog, neosjetljivog ili neprimjerenog postupanja institucija i profesionalaca prema žrtvama nakon izvršenog krivičnog djela. Gekoski, Horvath i Davies ističu da se sekundarna viktimizacija javlja kada žrtva doživljava dodatnu traumu usljed postupaka, stavova, reakcija i praksi predstavnika sistema krivičnog pravosuđa, zdravstvenih i socijalnih službi. Prema njihovom shvatanju, zajedničku osnovu različitih definicija predstavlja činjenica da je žrtva jednom povrijeđena samim krivičnim djelom, a drugi put reakcijama institucija i profesionalaca sa kojima dolazi u kontakt nakon viktimizacije. Takva iskustva mogu pojačati osjećaj stida, bespomoćnosti i nepovjerenja prema sistemu zaštite.¹¹⁾

Istraživanja pokazuju da viktimizacija predstavlja proces, a ne jednokratno događaj. Iskustvo viktimizacije može dovesti do kognitivnih promjena, promjena u percepciji sebe i drugih, kao i do razvoja identiteta žrtve. Među najčešćim reakcijama navode se strah, bijes, izbjegavanje, depresivnost i anksioznost, dok težina posljedica koje žrtva trpi često ima veći značaj za razvoj traume od same vrste krivičnog djela. Posebno se naglašava značaj socijalne podrške, kako stvarne tako i percipirane, koja može doprinijeti ublažavanju traumatskih reakcija i olakšati proces oporavka. Iako se žrtve često oslanjaju na porodicu i prijatelje kao primarne izvore podrške, literatura ukazuje na potrebu razvoja kontinuiranih i dostupnih profesionalnih sistema podrške.¹²⁾ Navedeni nalazi ukazuju na značaj pružanja pravovremene, kontinuirane i odgovarajuće podrške žrtavama. Uloga profesionalaca u tom kontekstu je od izuzetnog značaja, jer oni predstavljaju ključnu vezu između žrtve, institucija i sistema podrške.

U literaturi se kao najčešći oblici sekundarne viktimizacije navode dugotrajni sudski postupci, odgađanje procesnih radnji, loša ili neprilagođena komunikacija sa žrtvom, okrivljavanje žrtve, dovođenje u pitanje njenog kredibiliteta, neadekvatne policijske istrage, zahtjevi za iznošenjem intimnih detalja, kao i korišćenje pravnog jezika koji je žrtvama teško razumljiv i može djelovati zastrašujuće.¹³⁾

Savremena istraživanja dodatno ukazuju da se sekundarna viktimizacija može javiti u različitim fazama kontakta žrtve sa institucijama, počev od

10) P. Raj, „Victimization as a Result of Vulnerability“, u: *Criminal Justice Administration and Road Ahead* (ur. N. K. Vats, S. Kumar, S. Datta, A. Mishra, R. Vats), 2022, 45.

11) A. Gekoski, M. A. H. Horvath, K. Davies, „Police Officers’ Perspectives on the Secondary Victimization of Rape and Serious Sexual Assault Victims“, *Psychology, Crime & Law*, 2026, 2-3.

12) J. Hill, *Victim's Response to Trauma and Implications for Interventions: A Literature Review*, Department of Justice Canada, Canadian Electronic Library, Canada 2005, 4.

13) A. Preda, „Secondary Victimization - Regulations and Recommendations“, *Bulletin of the Transilvania University of Braşov, Series VII: Social Sciences and Law* 16(65)/2023, 209.

samog prijavljivanja krivičnog djela, preko prikupljanja dokaza i vođenja istrage, pa sve do završetka postupka. Posebno se naglašava da dovođenje u pitanje vjerodostojnosti iskaza žrtve, okrivljavanje, preispitivanje kredibiliteta, kao i zahtjevi za otkrivanjem veoma ličnih podataka mogu doprinijeti ponovnoj traumatizaciji i umanjiti povjerenje žrtava u sistem zaštite.¹⁴⁾

Reakcija, ali i odsustvo adekvatne reakcije institucija i profesionalaca, može imati dugoročne posljedice po oporavak žrtve, dodatno produžiti postojeću traumu i doprinijeti nastanku sekundarne viktimizacije kao posebnog oblika „nevidljive štete“.

4. Sekundarna viktimizacija kao nevidljiva šteta

Herman ističe da posljedice traumatskog iskustva često traju dugo nakon što neposredna opasnost prođe. Traumatska sjećanja mogu se spontano vraćati kroz flešbekove, noćne more ili podsjetnike iz svakodnevnog okruženja, što značajno utiče na osjećaj sigurnosti i sposobnost žrtve da nastavi sa uobičajenim životnim aktivnostima. Na taj način trauma nastavlja da djeluje i nakon prestanka neposredne prijetnje, ostavljajući dugoročne posljedice na psihološko funkcionisanje pojedinca.¹⁵⁾ Navedeno ukazuje da trauma ne prestaje završetkom događaja, da žrtva može više puta ponovo proživljavati traumatsko iskustvo, a njen osjećaj sigurnosti može biti dugotrajno narušen. Ove karakteristike često nisu vidljive, žrtva ih može godinama potiskivati i ne ispoljavati pred drugim ljudima. Takve posljedice mogu trajati godinama i negativno uticati na buduće međuljudske odnose žrtve. Način i učestalost ponovnog proživljavanja traume zavise od brojnih faktora kao što su uzrast žrtve, pol, karakteristike ličnosti, društvena sredina, postojeći sistem podrške, prethodna iskustva i mnogi drugi faktori. Upravo zbog toga što se najčešće ne ispoljavaju na vidljiv i lako uočljiv način, posljedice traume često ostaju neprepoznate od strane okoline, iako mogu imati dubok i dugotrajn uticaj na psihološko, socijalno i emocionalno funkcionisanje žrtve.

Raj navodi da reakcije žrtava na krivično djelo nisu univerzalne i da zavise od brojnih individualnih i situacionih faktora. Psihološka trauma koja nastaje kao posljedica viktimizacije često predstavlja najteži aspekt oporavka, budući da može ostaviti dugotrajne posljedice na emocionalno i socijalno funkcionisanje pojedinca. U prvim fazama nakon traumatskog događaja žrtve često ispoljavaju osjećanja straha, ljutnje, bespomoćnosti, sumnje i krivice, što dodatno otežava proces suočavanja sa pretrpljenim iskustvom.¹⁶⁾ Ove reakcije su često nevidljive i teško je unaprijed procijeniti njihovo trajanje. Posljedice viktimizacije nije moguće odrediti kroz vremenske okvire niti se mogu posmatrati isključivo kroz štetu načinjenu određenim krivičnim dje-

14) A. Gekoski, M. A. H. Horvath, K. Davies, „Police Officers’ Perspectives on the Secondary Victimization of Rape and Serious Sexual Assault Victims“, *Psychology, Crime & Law*, 2026, 3-5, 18-22.

15) J. L. Herman, *Trauma and Recovery: The Aftermath of Violence-From Domestic Abuse to Political Terror*, Basic Books, New York 1992, 27.

16) P. Raj, „Victimization as a Result of Vulnerability“, u: *Criminal Justice Administration and Road Ahead* (ur. N. K. Vats, S. Kumar, S. Datta, A. Mishra, R. Vats), 2022, 45.

lom. Njihovo trajanje, intenzitet i ispoljavanje zavise od brojnih internih i eksternih faktora, ali i od reakcije cjelokupne društvene sredine prema žrtvi.

Pojam štete u zakonodavstvima zemalja regiona definiše se na sličan način. U Republici Srpskoj i Srbiji šteta obuhvata umanjeње nečije imovine (obična šteta), sprečavanje njenog povećanja (izmakla korist), kao i nanošenje drugome fizičkog ili psihičkog bola ili straha (nematerijalna šteta). Za razliku od toga, Republika Hrvatska i Crna Gora prihvatile su koncept nematerijalne štete kao povrede prava ličnosti (odnosno prava osobnosti).¹⁷⁾ U tom kontekstu, sekundarna viktimizacija može se dovesti u vezu sa nematerijalnom štetom, budući da se najčešće manifestuje kroz psihičku bol, strah, osećaj poniženja, bespomoćnosti i narušavanje dostojanstva žrtve. Međutim, upravo zbog svoje nevidljive prirode, posledice sekundarne viktimizacije često je teško prepoznati, dokazati i adekvatno vrednovati. Upravo ta obilježja ukazuju da sekundarna viktimizacija može predstavljati poseban oblik nematerijalne štete, iako njeno prepoznavanje i dokazivanje u praksi često predstavlja značajan izazov.

Iako novčana naknada ne može otkloniti posledice sekundarne viktimizacije, ona može predstavljati važan oblik pravne satisfakcije, doprinijeti priznavanju pretrpljene povrede i potvrdi položaja žrtve.¹⁸⁾ Istovremeno, upravo zbog nevidljive prirode posledica sekundarne viktimizacije, procjena njihovog intenziteta i određivanje pravične novčane naknade zahtijevaju pažljivo razmatranje svih okolnosti konkretnog slučaja.

Za razliku od štete koja je vidljiva i očigledna (povrede, materijalna šteta i sl.), nevidljivu štetu je teško dokazati, dokumentovati i prepoznati. Dodatnu teškoću predstavlja činjenica da je žrtvama često potrebna podrška kako bi prepoznale štetu koja im je nanesena, prijavile je i istrajale u zaštiti i ostvarivanju svojih prava.

5. Uloga profesionalaca u nastanku sekundarne viktimizacije

Profesionalci imaju značajnu ulogu kako u nastanku, tako i u sprečavanju sekundarne viktimizacije. Profesionalci različitih profila iz pravosudnog sistema, policije, socijalne zaštite i zdravstva čine mrežu podrške žrtvi i njoj porodici.

Istraživanja pokazuju da način postupanja profesionalaca može imati presudan uticaj na iskustvo žrtve tokom postupka. Neadekvatna komunika-

17) Zakon o obligacionim odnosima, Službeni list SFRJ, br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 17/93, 3/96, 39/03 i 74/04, čl. 155; Zakon o obligacionim odnosima, Službeni list SFRJ, br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89, Službeni list SRJ, br. 31/93, Službeni list SCG, br. 1/03 - Ustavna povelja, Službeni glasnik RS, br. 18/20, čl. 155; Zakon o obligacionim odnosima, Službeni list Crne Gore, br. 47/08, 4/11 i 22/17, čl. 149; Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22, 145/23 i 155/23, čl. 1046.

18) Zakon o obligacionim odnosima, Službeni list SFRJ, br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 17/93, 3/96, 39/03 i 74/04, čl. 200.

cija, nedostatak empatije, preispitivanje vjerodostojnosti iskaza, kao i pretjerano usmjeravanje istrage na ponašanje žrtve umjesto na postupke počinioaca, mogu predstavljati značajne izvore sekundarne viktimizacije.¹⁹⁾ Policijski službenici često predstavljaju prve profesionalce sa kojima žrtve ostvaruju kontakt nakon izvršenog krivičnog djela, zbog čega njihov način postupanja može značajno uticati na dalji tok oporavka. Literatura ukazuje da se žrtve tokom istrage nerijetko posmatraju prvenstveno kao izvor informacija neophodnih za prikupljanje dokaza, dok njihove emocionalne i psihološke potrebe ostaju u drugom planu. Takav pristup može povećati rizik od sekundarne viktimizacije. Zbog toga je od posebnog značaja način komunikacije sa žrtvom, uključujući izbjegavanje okrivljavanja, dovođenja u pitanje njenog ponašanja ili sugerisanja odgovornosti za pretrpljeno iskustvo. Posebnu pažnju potrebno je posvetiti individualnim potrebama svake žrtve, kao i stvaranju okruženja u kojem se ona osjeća sigurno i uvaženo. Istraživanja takođe ukazuju na značaj kontinuirane edukacije policijskih službenika, naročito u oblasti komunikacijskih vještina, razumijevanja posljedica traume i razvoja profesionalnog pristupa usmjerenog na potrebe žrtava.²⁰⁾ Imajući u vidu da je pitanje povjerenja u institucije uvijek aktuelno i prisutno u javnosti, postupanje institucija u slučaju sekundarne viktimizacije može trajno narušiti ovaj odnos, te se ova tema treba posmatrati ne samo sa individualnog aspekta, već i iz šire društvene perspektive.

Značaj individualne procjene potreba žrtve posebno dolazi do izražaja zbog činjenice da se posljedice traumatizacije ne mogu pouzdano procjenjivati na osnovu spoljašnjih karakteristika osobe. U praksi se ponekad polazi od pretpostavke da će obrazovane, profesionalno ostvarene ili naizgled emocionalno stabilne osobe lakše prevazići posljedice traumatskog iskustva i da im je potrebna manja podrška. Međutim, trauma ne pogađa sve osobe na isti način, niti se njene posljedice mogu procjenjivati na osnovu socijalnog statusa, obrazovanja, profesije ili načina na koji osoba funkcioniše u svakodnevnom životu. Spoljašnji utisak stabilnosti ne mora odražavati stvarno emocionalno stanje žrtve, zbog čega postoji rizik da njene potrebe ostanu neprepoznate, a podrška izostane. Upravo zato je neophodno da profesionalci pristupaju svakoj žrtvi individualno, bez predrasuda i unaprijed formiranih očekivanja o tome kako bi „tipična“ žrtva trebalo da izgleda ili reaguje na traumatsko iskustvo. Pored individualnog pristupa i adekvatne procjene potreba žrtve, značajnu ulogu u prevenciji sekundarne viktimizacije imaju i raspoloživi profesionalni i institucionalni kapaciteti.

Magalhães i saradnici, oslanjajući se na ranija istraživanja, navode da se sekundarna viktimizacija može ispoljiti kroz okrivljavanje žrtve, umanjivanje njene patnje i izostanak pružanja pomoći. Posebno je značajno da se takvi obrasci mogu javiti ne samo u zajednici, već i u okviru pravosudnog i

19) A. Gekoski, M. A. H. Horvath, K. Davies, „Police Officers’ Perspectives on the Secondary Victimization of Rape and Serious Sexual Assault Victims“, *Psychology, Crime & Law*, 2026, 18-24.

20) European Crime Prevention Network (EUCPN), *Preventing Secondary Victimization: Policies & Practices*, EUCPN Toolbox Series No. 7, Brussels 2016, 44.

zdravstvenog sistema. Neadekvatne profesionalne prakse mogu dovesti do toga da žrtve intervenciju dožive kao dodatno bolnu, umjesto kao izvor podrške, što dodatno potvrđuje značaj empatije, stručnosti i nepristrasnog postupanja profesionalaca.²¹⁾

Značajno je spomenuti i profesionalne kapacitete, odnosno, postojanje dovoljnog broja stručnjaka koji su osposobljeni da pružaju podršku u oporavku i spriječe retraumatizaciju. Određen broj nevladinih organizacija zasniva svoje djelovanje upravo na pružanju podrške žrtvama, kroz individualni i grupni pristup. Nažalost, kapaciteti institucija su uglavnom ograničeni, a kapaciteti nevladinih organizacija limitirani trajanjem projektnih aktivnosti kojima se pretežno finansiraju.

Uloga profesionalaca i način njihovog postupanja predstavljaju jedan od najvažnijih faktora u zaštiti žrtava i prevenciji sekundarne viktimizacije. Način na koji komuniciraju sa žrtvama i njihovim porodicama, informacije koje pružaju ili propuštaju da pruže, kao i saradnja koju ostvaruju sa drugim institucijama i sektorima, mogu značajno uticati na iskustvo žrtve i tok njenog oporavka. Njihovo postupanje može u velikoj mjeri odrediti da li će žrtva dobiti podršku potrebnu za oporavak ili će se suočiti sa dodatnim teškoćama i rizikom od ponovne traumatizacije.

6. Zaključak

Analiza literature pokazuje da je sekundarna viktimizacija izuzetno kompleksan, ali i često nedovoljno prepoznat oblik štete koji može imati dugotrajne posljedice na ukupno funkcionisanje žrtve. Njene posljedice često nisu neposredno vidljive, teško se mogu dokazati, a dodatno ih mogu produžiti stigma i neadekvatne reakcije društvene sredine. Postupanje profesionalaca podjednako može pomoći, ali i naštetiti žrtvama. Njihova odgovornost, stručnost, način komunikacije, procjena potreba i uloga u prevenciji sekundarne viktimizacije su od izuzetnog značaja.

Razvijeni su brojni međunarodni standardi koji sve više prepoznaju značaj zaštite žrtava od sekundarne viktimizacije, ali je u praksi situacija često drugačija, a rizici od ponovne traumatizacije i dalje su prisutni, naročito kod djece, žena žrtava nasilja i drugih ranjivih kategorija žrtava.

Veća ulaganja u ljudske i institucionalne kapacitete u ovoj oblasti mogu doprinijeti prevenciji sekundarne viktimizacije, osnaživanju žrtava i jačanju sistemskog odgovora. Važno je raditi i na informisanju žrtava o pravima koja imaju i podršci koju mogu ostvariti, ali i na smanjenju stigme koja često prati iskustvo viktimizacije.

Sekundarna viktimizacija nije problem pojedinca. Ona predstavlja društveni problem jer oslikava sistemski odgovor na posljedice krivičnih djela. Jačanje profesionalnih kapaciteta, podizanje svijesti javnosti, destigmatizacija, kontinuirana podrška i osnaživanje žrtava predstavljaju važne pretpostavke za unapređenje njihove zaštite i jačanje povjerenja u sisteme podrške.

21) E. Magalhães, A. Leite, J. Almeida, C. Antunes, C. Camilo, „Secondary Victimization Following Sexual Violence: The Role of Personality and Empathy“, *Anuario de Psicología Jurídica* 36/2026, 1-2.

Literatura

Agencija Europske unije za temeljna prava, Vijeće Europe (2026), *Priručnik o pravima djeteta u europskom pravu*, Ured za publikacije Europske unije, Luxembourg.

European Crime Prevention Network (EUCPN) (2016), *Preventing Secondary Victimization: Policies & Practices*, EUCPN Toolbox Series No. 7, Brussels, dostupno na: https://eucpn.org/sites/default/files/document/files/toolbox_vii_-_final.pdf, pristup: 12.06.2026.

Faller, K. C. (1993), *Child Sexual Abuse: Intervention and Treatment Issues*, U.S. Department of Health and Human Services.

Fisher, B., Reyns, B. (2009), „Victimization“, u: *21st Century Criminology: A Reference Handbook* (ed. J. M. Miller), Sage Publications, Thousand Oaks, 162-172.

Gekoski, A., Horvath, M. A. H., Davies, K. (2026), „Police Officers’ Perspectives on the Secondary Victimization of Rape and Serious Sexual Assault Victims“, *Psychology, Crime & Law*.

Herman, J. L. (1992), *Trauma and Recovery: The Aftermath of Violence-From Domestic Abuse to Political Terror*, Basic Books, New York.

Hill, J. (2005), *Victim's Response to Trauma and Implications for Interventions: A Literature Review*, Department of Justice Canada, Canadian Electronic Library, Canada.

Karmen, A. (2020), *Crime Victims: An Introduction to Victimology*, 10th ed., Cengage Learning, Boston.

Magalhães, E., Leite, A., Almeida, J., Antunes, C., Camilo, C. (2026), „Secondary Victimization Following Sexual Violence: The Role of Personality and Empathy“, *Anuario de Psicología Jurídica*, 36, e260478, 1-8.

Preda, A. (2023), „Secondary Victimization - Regulations and Recommendations“, *Bulletin of the Transilvania University of Braşov, Series VII: Social Sciences and Law*, 16(65), 207-214.

Raj, P. (2022), „Victimization as a Result of Vulnerability“, u: *Criminal Justice Administration and Road Ahead* (ur. N. K. Vats, S. Kumar, S. Datta, A. Mishra, R. Vats), dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/360243865_Victimization_as_a_result_of_Vulnerability, pristup: 05.06.2026.

UNICEF ECARO (2018), *Smjernice za pravnu pomoć po mjeri djeteta*, UNICEF Regional Office for Europe and Central Asia (ECARO).

Ured Ujedinjenih naroda za droge i kriminal (UNODC) (2009), *Priručnik za stručnjake i donosiocje odluka o pravosuđnim pitanjima koja uključuju djecu žrtve i svjedoke krivičnih djela*, Beč.

Propisi i međunarodni dokumenti

Deklaracija o osnovnim principima pravde za žrtve krivičnih djela i zloupotrebe moći, UN General Assembly Resolution 40/34, 1985.

Direktiva (EU) 2024/1385 Evropskog parlamenta i Savjeta od 14. maja 2024. o suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici, *Službeni list Evropske unije*, 24.5.2024.

Direktiva 2012/29/EU Evropskog parlamenta i Savjeta od 25. oktobra 2012. o uspostavljanju minimalnih standarda za prava, podršku i zaštitu žrtva-

va krivičnih djela te zamjeni Okvirne odluke Savjeta 2001/220/PUP, *Službeni list Evropske unije* L 315/57, 14.11.2012.

Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija), CETS No. 210, Istanbul, 2011.

Zakon o obligacionim odnosima, Službeni list SFRJ, br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 17/93, 3/96, 39/03 i 74/04.

Zakon o obligacionim odnosima, Službeni list SFRJ, br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89, Službeni list SRJ, br. 31/93, Službeni list SCG, br. 1/03 – Ustavna povelja, Službeni glasnik RS, br. 18/20.

Zakon o obligacionim odnosima, Službeni list Crne Gore, br. 47/08, 4/11 i 22/17.

Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22, 145/23 i 155/23.

SECONDARY VICTIMIZATION AS "INVISIBLE DAMAGE" -THE ROLE OF THE PROFESSIONALS

Apstrakt: Secondary victimization represents a specific form of invisible non-material harm that arises as a consequence of inadequate responses or the absence of responses by institutions, professionals, and society towards victims of criminal offences. Unlike the direct consequences of a criminal act, its effects are often not immediately visible, yet they may have long-term impacts on the psychological, emotional, and social functioning of victims. The aim of this paper is to examine, through an analysis of relevant literature, practice, and international standards for the protection of victims, the relationship between secondary victimization and the conduct of professionals. Particular attention is devoted to the role of experts from different fields, whose cooperation, professional competence, and conduct significantly influence the quality of support provided to victims. The analysis indicates that an appropriate approach and the availability of support play a crucial role in the prevention of secondary victimization. A well-developed and accessible support system represents an important prerequisite for more effective victim protection and the preservation of their dignity.

Key words: secondary victimization, invisible harm, professional conduct, victim protection.